

A KIVONULÁS FORMÁI – HAN KANG ÉS A GENERATÍV MI KÖZÖS KÉRDÉSE

A NEMZETKÖZI MAN BOOKER-DÍJ A HAZAI OLVASÓK SZÁMÁRA IS ISMERŐS LEHET, HISZEN EZT A NOBEL-DÍJ UTÁNI TALÁN LEGRANGOSABB KITÜNTETÉST KRASZNAHORKAI LÁSZLÓ IS MEGKAPTA 2015-BEN, EGÉSZ ADDIGI ÉLETMŰVE ELISMERÉSEKÉNT. 2016-BAN A DÉL-KOREAI HAN KANG EZT A DÍJAT EGYETLEN KÖNYVÉERT, A NÖVÉNYEVŐÉRT NYERTE EL. A KOREAI ÍRÓNŐ FELKAVARÓ REGÉNYE TABUKRÓL ÉS LÁZADÁSRÓL, ERŐSZAKRÓL ÉS EROTIKÁRÓL, A LÉLEK METAMORFÓZISÁRÓL SZÓL, ÉS VILÁGSZERTE ÁTÜTŐ IRODALMI SIKERT ARATOTT.

A *Növényevő* által felvetett téma, az identitásválság különösen aktuális a mai világban, hiszen az MI térhódításával az emberiségnek is állást kell foglalnia alapvető létkérdésekben. A generatív mesterséges intelligencia nem a test, hanem a megismerés szintjén idéz elő hasonló elcsúszást: a tartalom egyre kevésbé kötődik tapasztalathoz, a jelentés leválik az emberi jelenlétről. Han Kang főhőse, Jonghje esetében ez a folyamat testi és végletes. Az MI világában az emberi identitás egyik alapja, a tapasztalás és annak kifejezése válik kérdésessé. Mindkét esetben az emberi létezés egyik alapfeltétele, a testhez, a tapasztalathoz vagy a jelentéshez való kötődés válik instabillá.

A regény alapszituációja egy látszólag hétköznapi döntésből indul: a főhős, Jonghje visszatekintő, nyugtalanító rémálmok hatására elhatározza, hogy többé nem eszik húst. Ez a döntés viszont hamar túllép a táplálkozás kérdésén, és egyre mélyebb változásokat indít el. A főhős fokozatosan eltávolodik a környezetétől, felbomlanak az emberi kapcsolatai, miközben a testhez és a létezéshez való viszonya is radikálisan átalakul. A folyamat végén már nem csupán a társadalomtól szakad el, hanem attól az állapottól is, amit emberinek nevezünk. Döntése fokozatosan egyre radikálisabb következményekhez vezet: megbomlik a testhez és a világhoz való viszonya, miközben egyre távolabb kerül attól, amit környezete „normális” életnek tekint. Jonghje úgy akar élni, mint egy növény: szabadon, békében, mindenkitől háborítatlanul, arcát a melengető nap felé fordítva.

A VALÓDI TÉT A LÉTEZÉS TERMÉSZETE

A regényben a valódi tét a folyamat, amely során a főhős fokozatosan kilép abból a rendszerből, amely meg-

határozza, mit jelent embernek lenni. Ez a kilépés nem látványos, nem ideologikus, és nem is következetes a szó hagyományos értelmében. Inkább egyfajta lassú elcsúszás, amelynek során a test, a vágy és a nyelv is elveszíti korábbi jelentését. Han Kang ezt az elgondolást nem misztifikálja túl, nem szépít semmit, csak távolságtartó módon rögzíti az eseményeket. Ami történik, csendesen, de megállíthatatlanul megy végbe, ezért rendkívül nyugtalanító: egy nő egyszerűen úgy dönt, hogy többé nem vesz részt

A NÖVÉNYEVŐ ÉS A FEJLŐDŐ MI KÉRDÉSFELVETÉSE NEM AZ, HOGY A VÁLTOZÁSOK JÓK VAGY ROSSZAK, HANEM AZ, HOGY KÉPESEK VAGYUNK-E FELISMERNI, AMIKOR MÁR NEM UGYANABBAN A VILÁGBAN ÉLÜNK, AMELYET TERMÉSZETESNEK HITTÜNK.

abban, amit mások természetesnek tartanak. Három nézőpontból látjuk, ahogy Jonghje növényevővé válik, és ezzel párhuzamosan egyre inkább elidegenedik a társadalomtól. Ez a döntés fokozatosan kiterjed mindenre: a testhez való viszonyra, a kommunikációra, a társadalmi szerepekre. A főhős nem új identitást épít, hanem elkezd leépíteni azt, amiben addig élt. Nem valami felé halad, hanem valamiből kifelé. Ez az, ami igazán zavarba ejtő: a kivonulás nem aktív cselekvés, hanem a részvétel megszüntetése. A *Növényevő* egyik legfontosabb kérdése az, hogy mit jelent embernek lenni. Jonghje története ebben az értelemben nem egyszerűen deviancia, hanem a „nem ember” lehetőségének felvetése. A növényvé válás vágya nem metafora, hanem egy alternatív létforma elképzelése. Olyan állapoté, amelyben nincs vágy, nincs erőszak, nincs hierarchia.

A JELENTÉS FELBOMLÁSA

A regény egyik legfontosabb felismerése, hogy az „emberi lét” nem adottság, hanem rendszer. Szokások, elvárások, jelentések hálózata, amely meghatározza, mit tartunk normálisnak: mit eszünk, hogyan beszélünk, hogyan viszonyulunk a testünkhöz, egymáshoz, a vágyainkhoz. A *Növényevő* hőse ebből a rendszerből lép ki. A végpont nem egy új életforma, hanem egy radikálisan más lét érvényesítése.

A generatív mesterséges intelligencia nem ilyen drámai módon, de hasonló szerkezetben alakítja át a világot. Nem az történik, hogy eltűnik a valóság, hanem az, hogy megváltozik a hozzá való viszonyunk. A jelentés leválik a forrásáról. Az értelmezés alapjai elmozdulnak. A digitális kultúra sokáig azon a feltételezésen alapult, hogy a

tartalom kapcsolatban áll a tapasztalattal. Egy kép egy esemény lenyomata, egy hang egy jelenlét bizonyítéka, egy szöveg egy gondolat kifejezése. A generatív rendszerek ezt a kapcsolatot bontják meg. Ez egy másik típusú kivonulás: nem a testből, hanem a referenciából. A valóság többé nem alap, hanem opcionális háttér. És ez nem egyszerűen technológiai kérdés, hanem pszichés tapasztalat, a befogadó fokozatosan elveszíti azt a képességét, hogy a tartalom alapján megbízható következtetéseket vonjon le a világról. A bizonytalanság alapállapottá válik.

A TEST NÉLKÜLI VILÁG

A *Növényevő* egyik legerősebb motívuma a test elutasítása. A főhős nemcsak az ételt utasítja vissza, hanem mindazt, ami a testhez kötődik: az erőszakot, a vágyat, a kiszolgáltatottságot. A generatív MI világában ennek párhuzama történik meg: a test eltűnése a tartalomból. A képek, hangok és

szövegek egyre inkább elszakadnak a fizikai jelenléttől. Ám a test hiánya ebben az esetben sem csak felszabadító, hanem kiüresítő is lehet: eltűnik az a súly, amely a tapasztalatot valóságossá teszi.

KÖZÖS KÉRDÉS

A *Növényevő* és a generatív MI világa között nem tematikus, hanem szerkezeti rokonság van. Mindkettő ugyanarra a kérdésre mutat rá: mi történik, ha kilépünk abból a rendszerből, amely meghatározza, mi számít valóságnak? Han Kang regényében ez a kilépés radikális, testi és visszafordíthatatlan. A generatív technológiák esetében a következmény hasonló: a világ értelmezhetősége meginog. A *Növényevő*

nem kínál megoldást. Nem mondja meg, hogyan kellene élni, és nem állít fel új normákat. Inkább egy hátréteget mutat meg: azt a pontot, ahol a megszokott jelentések már nem működnek.

A generatív MI hasonló hátréteget hoz létre a digitális kultúrában. Nem feltétlenül rombol, de átrendezi azokat az alapokat, amelyekre a valóságról alkotott képünk épült.

A kérdés nem az, hogy ezek a változások jók vagy rosszak. Hanem az, hogy képesek vagyunk-e felismerni, amikor már nem ugyanabban a világban élünk, amelyet természetesnek hittünk. A *Növényevő* olyan problémákat érint, amelyek egyetemesek (az emberi

létezés korlátai, az egyre inkább kiüresedő kapcsolatok, maga a 21. századi létezésünk), és teszi mindezt olyan sokféleképpen értelmezhető szimbólumokból építkezve, ám mindenki által befogadható módon, hogy a szöveg hatása alól nehéz szabadulni. Nem kínál megnyugtató olvasatot. Nem dönt arról, hogy Jonghje története felszabadulás vagy összeomlás, hogy a növényvé válás vágya menekülés vagy ellenállás. Csak kérdések maradnak, és ezek a kérdések nemcsak a testre vagy a társadalmi normákra vonatkoznak, hanem arra is, hogy mit jelent embernek lenni egy olyan világban, ahol ez a jelentés egyre kevésbé magától értetődő.

Taller Edina

